

rak verilmek üzere ayırırdı. Hatta, aşırı sevgi duymaya başladığı câriyesini hemen âzat ettiği ve onu diğer âzatlılarından biriyle evlendirdiği rivayet edilir. Kölelerine çok iyi davranırdı. İyi halini gördüğü ve bilhassa namaz kıldığını öğrendiği bütün kölelerini âzat etmeye başlayınca, onların sırf bu maksatla camiye gittiklerini kendisine bildiren dostlarına, "Bizi Allah ile aldatmak isteyenlere aldanmaya razıyız" diye cevap vermiştir. Kibir duygusuna kapılma endişesiyle sade giyinir ve ayrıca az yemek yerd. Soğukkanlı, yumuşak huylu olduğu için Hz. Peygamber'e benzetilirdi. Peşine takılarak kendisine hakaret eden bir adama ağzını açıp tek kelime söylememiş, sadece evine girerken, "Ben ve kardeşim Âsım kimseye sövmeyiz" demekle yetinmiştir. İbn Ömer'in fazilet bakımından tıpkı babası gibi olduğunu söyleyen Ebû Seleme b. Abdurrahman, "Ömer'in yaşadığı devirde onun benzerleri vardı; fakat Abdullah'ın zamanında onun gibisi yoktu" demiştir.

İbn Ömer orta boylu, iri yapılı ve esmer tenliydi. Saçları omuzlarına dökülecek kadar uzundu. Sakalını sarıya boyar, Hz. Peygamber'in de öyle yaptığını söylerdi. Kardeşleri arasında babasına en çok benzeyenin Abdullah olduğu rivayet edilir. Seksen beş (veya seksen yedi) yaşlarında Mekke'de vefat etti.

BİBLİYOGRAFYA:

İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ* (nşr. İhsan Abbas), Beyrut 1388/1968, IV, 142-188; Bu-hârî, "İdeyn", 9, "Fezâ'ilü aşhâbi'n-Nebî", 19; Müslim, "Fezâ'ilü's-şahâbe", 139-140; Tirmizî, "Ahkâm", 1; Taberî, *Târîh* (nşr. Muhammed Ebû'l-Fazl), Kahire 1960-70, II, 477, 505; III, 292-296; IV, 115, 117, 227-229, 269, 270, 341, 428, 431, 432, 460; V, 58, 68-69, 232, 342-343, 536; Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-evliyâ*, Kahire 1394-99/1974-79, I, 292-314; İbn Abdülber, *el-İstî'âb* (*el-İşâbe* içinde), Kahire 1328, II, 341-346; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-gâbe* (nşr. Muhammed İbrâhim el-Bennâ v.dğr.), Kahire 1390-93/1970-73, III, 340-345; a.mlf., *el-Kâmil* (nşr. C. J. Tornberg), Leiden 1851-76 — Beyrut 1399/1979, II, 151; III, 9, 51, 65-66, 459; IV, 363; Zehebî, *Tezkiretü'l-huffâz*, Haydarâbâd 1375-77/1955-58 — Beyrut, ts. (Dâru l-hyâit-türâsî'l-Arabî), I, 37-40; a.mlf., *A'lâmü'n-nübe-lâ*, III, 203-239; İbnü'l-Cezerî, *Gâyetü'n-nihâye* (nşr. G. Bergstraesser), Kahire 1351-52/1932-33, II, 437; İbn Hacer, *el-İşâbe*, Kahire 1328, II, 347-350; a.mlf., *Tehzîbü'l-Tehzîb*, V, 328-330; Muhammed Revvâs Kal'acî, *Mevsû'atü fîhî 'Abdillâh b. 'Ömer*, Beyrut 1406/1986, s. 33-39; K. V. Zettersteên, "Abdullah", *İA* 39; L. V. Vaglieri, "Abd Allâh b. 'Umar b. el-Khattâb", *El²* (Fr.), I, 55-56.

M. YAŞAR KANDEMİR

ABDULLAH PAŞA, Kölemen

(1851-1937)

Osmanlı müşiri ve Harbiye nâzırı.

Trabzon'da doğdu. Babası Rüstem Bey, Türk Kölemenleri'nden olup Mısır ordusu süvari miralaylığında bulundu. Abdullah, Mekteb-i Sultânî'yi bitirdikten sonra Harbiye'ye girdi ve kurmay yüzbaşı olarak 1881'de orduda görev aldı. Hicaz ve Mısır'da önemli askerî vazifelerde bulundu; ardından İstanbul'a dönerek Erkân-ı Harbiye Mektebi'nde hocalık yaptı. Bu arada Von der Goltz Paşa'nın tercümanı ve yardımcısı oldu. Viyana askerî ataşeliğine tayin edildikten sonra feriklik rütbesini aldı ve Anadolu'daki Ermeni isyanını bastırmakla görevlendirildi; ardından da Musul valiliğine getirildi. Daha sonra birçok defa geçici elçilik görevleriyle yurt dışına gönderildi. 1904'te Mâbeyn Erkân-ı Harbiye reisi olarak rütbesi müşirliğe yükseltildi. II. Meşrutiyet'in ilânından sonra Dördüncü Ordu kumandanı oldu. 1910'da rütbesi birinci ferikliğe indirildi. 1911'de yeni kurulan kolordu teşkilâtı sebebiyle birinci redif müfettişliğine getirilince istifa etti. Ancak bir süre sonra Arnavutluk'ta toplanan ordunun kumandanlığına, ardından da Anadolu Garp Ordusu kumandanlığına getirildi. Balkan devletlerine karşı savaş ilân edilmesi fikrine katılmadığı halde, Doğu Trakya Şark

Kölemen Abdullah Paşa

Ordusu kumandanlığını istemeyerek de olsa üstlendi. 1912'de Bulgarlar karşısında Lüleburgaz ve Kırklareli'nde başarısızlığa uğrayarak Çatalca'ya geri çekildi ve ardından emekliye sevk edildi. Mütareke yıllarında Sadrazam Tevfik Paşa kabinesinin Harbiye nâzirliğine getirildi; ancak kısa süre sonra bu vazifeden ayrıldı. 1937'de İzmir'de öldü. Goltz Paşa ile birlikte yaptığı istikşaf haritaları ile Balkan Harbi'ne ait hatıraları basılmıştır (İstanbul 1336).

BİBLİYOGRAFYA:

Mehmed Esad, *Mir'ât-ı Mekteb-i Harbiyye*, İstanbul 1310, s. 552 vd.; Abdullah Paşa, *1328 Balkan Harbinde Şark Ordusu Kumandanı Abdullah Paşa'nın Hâtıratı*, İstanbul 1336; Y. Hikmet Bayur, *Türk İnkılabı Tarihi*, II/1, s. 383-388, 390-391; II/4, s. 245; Ali Fuad Türkoglu, *Görüp İştiklakları*, Ankara 1984, s. 58-59, 163, 171; İ. Alâettin Gövsâ, *Türk Meşhurları*, s. 4.

(DİA)

ABDULLAH er-RÂZÎ

(عبدالله الرازي)

Ebû Muhammed Abdullâh
b. Muhammed b. Abdillâh
er-Râzî eş-Şârânî
(ö. 353/964)

Çetin riyâzetiyle tanınan sûfî.

Kaynaklarda hayatına dair pek az bilgi vardır. Aslen Reyli olup Nisâbur'da doğup büyümüş, Cüneyd-i Bağdâdî ve Ebû Abdullâh el-Büşencî gibi meşhur sûfilerin sohbetinde bulunmuştur. Özellikle Ebû Osman el-Hîrî'nin gözde müridlerinden biriydi.

Abdullah er-Râzî'nin başından geçen bir olaydan sonra alçak gönüllülüğü düstur edindiği kaynaklarda zikredilmektedir. Sohbetlerinde bulunduğu şeyhlerden çok faydalanmış, bu sayede ahlâkî ve mânevî hayatını düzene koymuştur. Ayrıca, ruhen arınıp daha yüksek mânevî mertebelere ulaşabilmek için çetin bir riyâzet uygulamıştır. Bütün bunlar, *müşahede** sahibi bir sûfî olmasını sağlamış, tasavvuf çevreleri de onu Nisâbur'da yetişen ünlü şeyhler arasında saymışlardır.

Zehebî, onun Hakîm et-Tirmizî'nin sohbetlerine katıldığını ve kendisinden Hakîm ile Süleimî'nin hadis rivayet ettiğini belirtmektedir. Nisbe, künye ve adlarındaki benzerlik sebebiyle ekseriya Abdullah el-Harrâz (ö. 310/922) ile karıştırılmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Sülemî, *Tabaḳātu's-Şūfiyye* (nşr. Nüreddin Şerîbe), Kahire 1389/1969, s. 170, 451-453; Kuşeyrî, *er-Risâle* (nşr. Abdülhalîm Mahmûd — Mahmûd b. eş-Şerîf), Kahire 1972-74, s. 439, 495, 636; Zehabî, *A'lamü'n-nübela'*, XVI, 65-66; Lâmiî, *Nefehât Tercemesi*, s. 272; Şa'rânî, *eṭ-Tabaḳâtü'l-kübrâ*, Kahire 1373/1954, I, 119-120; Münâvî, *el-Kevâkibü'd-düriyye* (nşr. Mahmûd Hasan Rebî'), Kahire 1357/1938, II, 38; Arûsî, *Netâ'icü'l-efkâr* (nşr. Abdülvekil ed-Derûbî — Yâsîn Arefe), Dimaşk, ts., II, 4.

MUSTAFA BİLGİN

ABDULLAH b. REBİÂ

(عبدالله بن ربيعة)

Hız. Peygamber'in amcasının kızı
Ümmü'l-Hakem bint Zübeyr'in oğlu

(bk. ÜMMÜ'L-HAKEM).

ABDULLAH b. REŞİD

(عبدالله بن رشيد)

(bk. İBNÜ'R-REŞİD,
Abdullah b. Ali).

ABDULLAH b. REVÂHA

(عبدالله بن رواحة)

Ebû Muhammed Abdullâh b. Revâha
(ö. 8/629)

Şair sahâbî,
Mûte Savaşı'nda şehid düşen
üçüncü kumandan.

Hazrec kabilesinin Benî Hâris kolundan Revâha b. Sa'lebe'nin oğludur. **Muḥadramûn*** şairlerinden olup sanatını yalnız Hz. Peygamber'i ve İslâm dinini savunmak, müşrikleri hicvetmek yolunda kullanmıştır. Resûlullah'ın onun için söylediği bilinen, "Şiirleri müşrikler üzerinde oklardan daha etkilidir" cümlesi şairlik kudreti, "Şüphesiz ki kardeşiniz bâtıl ve boş söz söylemez" cümlesi ise kişiliği hakkındaki görüşlerini yansıtmaktadır. Şuarâ süresinin son âyetinin de onun için nâzil olduğu rivayet edilmiştir. İbn Sa'd'ın yazdığına göre, Abdullah b. Revâha Şuarâ süresinin, "Şairlere sapıklar uyar; onların her vadede şaşkın şaşkın dolaştıklarını ve gerçekte yapmadıkları şeyleri söylediklerini görmez misin?" meâlindeki 224-226. âyetleri inince, "Allah benim de şair olduğumu biliyor, demek ki ben de onlardanım" diyerek teessürünü belirt-

miş; bunun üzerine, "Ancak iman edip iyi işler yapanlar müstesna..." şeklinde başlayan 227. âyet nâzil olmuştur (bk. *eṭ-Tabaḳâtü'l-kübrâ*, III, 528). Abdullah b. Revâha'nın şairliğinin yanı sıra çok etkileyici bir hitabet gücüne sahip olduğu da bilinmektedir. Mûte seferine çıkan 3000 kişilik İslâm kuvveti henüz yolda iken, yakın bir yerde büyük bir Bizans ordusunun bulunduğu haberi alınmış ve geri çekilip takviye isteme fikri benimsenmişken Abdullah b. Revâha'nın, "şehitlik mertebesine erişmek için yola çıktıkları ve savaşma güçlerini de sayılarıyla silâhlarından değil, Allah tarafından kendilerine lutfedilen İslâm dininden aldıkları" yolunda söylediği etkili sözler üzerine bundan vazgeçilerek savaşmaya karar verilmiştir.

Abdullah b. Revâha okuma yazma bilmesi, hassas bir şair, hatip ve aynı zamanda mâhir bir muharip olması, yüksek cesaret ve şecaate, ayrıca ileri derecede zühd ve takvaya sahip bulunması gibi hasletlerinden dolayı Hz. Peygamber'in özel teveccüh ve itimadını kazanarak ashâb-ı kirâm arasında temayüz etmiş ve önemli görevler yüklenmiştir. İkinci Akabe Biati'nda Medinelî müslümanlar tarafından on iki nakib* in biri olarak seçilip Hz. Peygamber'in idarî yardımcılığı sayılabilecek böyle şerefli bir göreve lâyık görülmesi, onun Câhiliye dönemindeki itibarının İslâm'dan sonra da artarak devam ettiğini göstermektedir. Hz. Peygamber de onu, nakibliğinin yanı sıra ayrıca özel kâtipleri arasına almak suretiyle ikinci defa şerefletirmiştir. Abdullah b. Revâha Bedir, Uhud, Hendek, Hayber savaşları ile Hudeybiye ve Umretü'l-kazâ seferlerine katılmış ve Umretü'l-kazâ'da umre süresince Hz. Peygamber'in devesinin yularını tutmuştur. Hadis de rivayet etmiş olan Abdullah b. Revâha'nın yüklendiği önemli görevler arasında, Bedir zaferinin müjdesini Zeyd b. Hârise ile birlikte Medine'ye koşarak götürmesi ve İkinci Bedir seferi (Bedrû'l-mev'id) sırasında Medine'de Hz. Peygamber'in vekili olarak kalması da bulunmaktadır. Abdullah b. Revâha'yı Hayber seferinden önce Hz. Peygamber'in dört kişilik bir seriyenin kumandanı olarak Hayber'e göndermesi ve "Hayber'i gözetle, halkın arasına karış, ne konuştuklarını ve ne yapmak istediklerini öğren" emrini vermesi (bk. İbn Sa'd, *eṭ-Tabaḳâtü'l-*

kübrâ, II, 92; Vâkıdî, *Kitâbü'l-Megâzî*, II, 566), onun İbrânîce bildiği ihtimalini akla getirmektedir. Çünkü o devirde Medine ve civarında yerleşmiş bulunan yahudilerin Müsevî Arap olmayıp irken İbrânî oldukları ve kendi dillerini konuştukları bilinmektedir. Ayrıca onun bu görevden döndükten sonra, otuz kişilik bir heyetin başkanı olarak Hayber'e elçi gönderilmesi ve fetihten sonra da Hayber mahsulünün ortakçı yahudiler ile bölüşülmesinde yetkili kılınması, bu olaylardan daha önce ise Hendek Savaşı sırasında Benî Kurayza kabilesine gönderilen dört kişilik elçi heyetinde yer almış olması da bu ihtimali kuvvetlendirmektedir.

Hicretin sekizinci yılında (629) Mûte seferine çıkan ordunun başına, Hz. Peygamber tarafından, kumandan vekilinin de ölmesi halinde komutayı ele almak üzere üçüncü kumandan adayı olarak tayin edilen Abdullah b. Revâha, Zeyd b. Hârise'nin ve onun arkasından Ca'fer b. Ebû Tâlib'in şehid düşmeleri üzerine sancağı almış ve o da şehid olmuştur.

Bazı eserlerde Abdullah b. Revâha'nın ahfadının çok saygı gören bir topluluk olarak asırlarca Endülüs'te yaşadığı ileri sürülmekte ise de (bk. *İA*, V/1, s. 416; *EF*, IV, 1187) mevcut kaynaklar, onun Ebû Muhammed, Ebû Revâha ve Ebû Amr künyelerini taşımış olmasına rağmen, şehid düştüğü zaman arkasında çocuk bırakmadığını kaydetmektedir (bk. İbn Sa'd, *eṭ-Tabaḳâtü'l-kübrâ*, III, 526). Bu durumda "ahfad" tâbiri ile bizzat kendi torunlarının değil, akrabasının kastedildiğine hükmetmek gerekmektedir ki kız kardeşinin çocukları olan bu akraba arasında, ünlü şairler ve büyük dedeleri Revâha b. Sa'lebe'nin adını taşıyan, künyesi Ebû Revâha olan kişiler de bulunmaktadır. Endülüs'te Benî Abdüsselâm adıyla tanınan bu topluluğun, Abdullah b. Revâha'nın sahâbilerden Beşîr b. Sa'd ile evli olan kız kardeşi Amre bint Revâha'nın oğlu Nu'mân b. Beşîr'e dayandığı ve Nu'mân b. Beşîr'in Emevîler'e cephe alması üzerine Halife Mervân'ın emriyle öldürülmesinden sonra Endülüs'e kaçan bazı çocuklarından geldiği anlaşılmaktadır (bk. İbn Hazm, *Cemhere*, s. 363-365).

Kaynaklarda Abdullah b. Revâha'nın bir divanından bahsedilmemektedir. Az